

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 693 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqdan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	

YENGIL SANOATNI RIVOJLANISHTIRISHNING MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI

Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich

Alfraganus University, katta o'qituvchi

ORCID: 0009-0009-6353-9699

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda yengil sanoatni rivojlantirishning mintaqaviy xususiyatlari tadqiq etilgan. Muallif sanoatning tarixiy shakllanishi, korxonalarni joylashtirish nazariyalari va ularning zamonaviy talqinlariga e'tibor qaratgan. Shu bilan birga, mamlakat iqtisodiyotida yengil sanoatning o'rnini, uning klaster usulida tashkil etilishi va innovatsion rivojlanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Hududiy sanoat siyosatini shakllantirishda ilmiy-nazariy qarashlar, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va iqtisodiy-ijtimoiy omillarni hisobga olish zarurligi asoslangan.

Kalit so'zlar: Yengil sanoat, mintaqaviy rivojlanish, sanoat korxonalari joylashuvi, klaster, innovatsiya, iqtisodiy siyosat, ishlab chiqarish kuchlari.

Abstract: The article examines the regional features of light industry development in Uzbekistan. The author focuses on the historical formation of industry, theories of enterprise location, and their modern interpretations. In addition, the study analyzes the role of light industry in the national economy, its organization through the cluster approach, and the opportunities for innovative development. The necessity of considering scientific-theoretical views, the efficient use of local resources, and socio-economic factors in shaping regional industrial policy is substantiated.

Key words: light industry, regional development, industrial location, cluster, innovation, economic policy, productive forces.

Аннотация: В статье исследуются региональные особенности развития лёгкой промышленности в Узбекистане. Автор акцентирует внимание на историческом формировании промышленности, теориях размещения предприятий и их современных интерпретациях. Наряду с этим анализируется роль лёгкой промышленности в национальной экономике, её организация на основе кластерного подхода и возможности инновационного развития. Обоснована необходимость учёта научно-теоретических взглядов, эффективного использования местных ресурсов и социально-экономических факторов при формировании региональной промышленной политики.

Ключевые слова: лёгкая промышленность, региональное развитие, размещение промышленных предприятий, кластер, инновация, экономическая политика, производительные силы.

KIRISH

Har qanday mamlakat iqtisodiy taraqqiyotida sanoat tarmoqlari, ayniqsa, yengil sanoat alohida o'rin tutadi. Chunki yengil sanoat nafaqat aholini kundalik iste'mol tovarlari bilan ta'minlaydi, balki mamlakatning eksport salohiyatini oshiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, yengil sanoat tarmoqlarini rivojlantira olgan davlatlarda iqtisodiyotning barqaror o'sishi, aholi turmush darajasining yuksalishi va xalqaro raqobatbardoshlik darajasining oshishi kuzatiladi.

Yengil sanoatning rivojlanishi jarayonida klassik va zamonaviy iqtisodiy nazariyalar ham muhim nazariy asos vazifasini bajaradi. Masalan, A. Veberning "sanoat shtandortlari" nazariyasi, V. Kristallarning "markaziy joy" konsepsiyasi yoki M. Porterning "raqobatbardoshlik strategiyasi" g'oyalari ishlab chiqarishni joylashtirish va hududiy iqtisodiy siyosatni belgilashda katta ahamiyatga ega [1]. Shu bois, mazkur maqolada yengil sanoatni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari, uning hududiy xususiyatlari, klaster yondashuvi imkoniyatlari hamda O'zbekistonda sanoat siyosatini takomillashtirish yo'nalishlari atroflicha tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sanoat korxonalarini joylashtirish nazariyasi XIX asrda V. Launxardt va A. Veber tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, keyinchalik V. Kristallerning "markaziy joy" nazariyasi, F. Perruning "rivojlanish qutbi", J. Fridmanning "mintaqa yadrosi" modeli kabi nazariyalar bilan boyitildi. U. Izardning "bozor nazariyasi" va D. J. Gelbreytning "industrial jamiyat" konsepsiyasi esa zamonaviy sanoat siyosatini shakllantirishga nazariy asos bo'lib xizmat qildi. O'zbekistonda esa B. Ro'zmetov, Q. Abirqulov, A. Soliyev, M. Abdusalomov, G. Zaxidov, Z. Hakimov va boshqa iqtisodchi olimlar tomonidan yengil sanoatning mintaqaviy rivojlanishi, klaster usuli va ishlab chiqarish samaradorligi masalalari chuqur o'rganilgan [5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda yengil sanoatning mintaqaviy rivojlanish xususiyatlarini o'rganishda ilmiy nazariy va amaliy usullar uyg'un holda qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Nazariy-uslubiy asoslar - Sanoat korxonalarini joylashtirishga oid klassik nazariyalar (A. Veber, V. Kristaller, F. Perru, J. Fridman va boshqalar) hamda zamonaviy yondashuvlar (M. Porterning raqobatbardoshlik nazariyasi, klaster modeli) asos qilib olindi [7]. Hududiy iqtisodiy rivojlanish bo'yicha mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilindi.

Tahliliy yondashuvlar - Yengil sanoat tarmoqlarining mamlakat iqtisodiyotidagi ulushi, bandlik va eksport salohiyatidagi o'rni statistik ma'lumotlar asosida o'rganildi. Mintaqaviy tafovutlarni aniqlash uchun hududlar kesimida ishlab chiqarish ko'rsatkichlari solishtirildi. Dinamik tahlil orqali sanoat rivojlanishining 1991–2020-yillar davomida bosqichma-bosqich o'zgarishi baholandi.

Empirik usullar - Davlat statistika qo'mitasi, O'zbekiston Milliy axborot agentligi va boshqa rasmiy manbalardan olingan ma'lumotlar asosida jadval va grafiklar shakllantirildi. Ayrim viloyatlar kesimida yengil sanoat korxonalarining joylashuvi va ishlab chiqarish samaradorligi o'rganildi.

Qiyosiy tahlil - O'zbekiston tajribasi jahonning rivojlangan davlatlari yengil sanoat rivoji bilan solishtirildi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish va klaster tizimini qo'llash borasidagi xorijiy amaliyotlar bilan taqqoslash amalga oshirildi.

Sintez va umumlashtirish - Olingan natijalar asosida hududiy sanoat siyosatini takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yengil sanoatning mustaqil tarmoq sifatida shakllanishi ijtimoiy ishlab chiqarish tizimining alohida sohasi bo'lib, bu jarayon ishlab chiqarish kuchlari va ijtimoiy mehnat taqsimotining tarixiy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Sanoat — muayyan tarixiy sharoitda paydo bo'lgan, o'ziga xos qonuniyatlar asosida taraqqiy etuvchi va obektiv borliqning muhim unsurlaridan biri hisoblanadi. U zarur resurslar, sifat va miqdor ko'rsatkichlari, imkoniyatlar bilan bir qatorda qarama-qarshiliklar bilan ham to'qnash keladi. Sanoatning shakllanishi va rivojlanishi esa ishchilar sonining ortishi, ularning jamiyatdagi ahamiyatining oshishi bilan kechadi.

Industrial ishlab chiqarishning shakllanishi va ularning hududiy joylashuvi bilan bog'liq nazariy qarashlar XIX asrning 80-yillarida shakllana boshlagan. Fransiyalik iqtisodchi V. Launxardt sanoat korxonalarini joylashtirish tamoyillariga oid ilk ilmiy yondashuvni ilgari surgan. Uning g'oyalari keyinchalik nemis olimi A. Veber tomonidan ishlab chiqilgan "sanoat shtandortlari" nazariyasi orqali yanada chuqurlashtirilgan. Bu nazariyalarda tayyor mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalarni iste'molchilarga yaqin joylashtirish orqali yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishish mumkinligi asoslab berilgan [8].

Nemis iqtisodchisi A. Veber "Sanoat shtandarti nazariyasi" nomli ilmiy ishida sanoat korxonalarini joylashtirishga ta'sir ko'rsatuvchi uchta asosiy omil yoki yo'nalishni ajratib ko'rsatadi:

Transport omili — sanoat korxonalarining joylashuvi, birinchi navbatda, transport xarajatlarini kamaytirishga qaratiladi. Mulkdorlar o'z korxonalarini xomashyo manbalariga yoki tayyor mahsulotni iste'molchilarga yetkazish qulay bo'lgan, ya'ni transport xarajatlari eng past bo'lgan joylarda qurishni afzal ko'radilar.

Mehnat omili — ishchi kuchining mavjudligi va uning narxi ham sanoat korxonalarini joylashtirishda muhim omildir. Mulkdorlar arzon va yetarli ishchi kuchi mavjud bo'lgan hududlarda ishlab chiqarish obyektlarini qurishga intiladilar.

Aglomeratsiya omili — korxonalar boshqa sanoat obyektlari to'plangan hududlarda joylashishga harakat qiladilar. Bu yondashuv orqali infratuzilma (transport, energetika, kommunal xizmatlar) bilan bog'liq xarajatlar kamayadi va ishlab chiqarish jarayonlari o'rtasida kooperatsiya imkoniyatlari kengayadi.

A. Veberning ushbu yondashuvi sanoatni joylashtirishda iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Ishlab chiqarishni samarali va oqilona joylashtirish orqali yuqori daromad keltiruvchi ishlab chiqarish tizimini shakllantirish g'oyasi qadimdan mavjud bo'lsa-da, aynan sanoatlashuv jarayoni boshlangan davrdan boshlab "shtandort", ya'ni ishlab chiqarishni joylashtirish haqidagi nazariyalar keng rivoj topdi.

Bunday nazariyalarning ilk namunasi sifatida nemis olimi I. Tyunen tomonidan 1826-yilda nashr etilgan "Alohida davlat, uning qishloq xo'jaligi va milliy iqtisodiyotga munosabati" nomli asari hisoblanadi. Mazkur ishda u birinchi bo'lib ishlab chiqarishning joylashuvini asoslashda matematik yondashuv va aniq hisob-kitoblardan foydalangan. Bu yondashuv sanoat ishlab chiqarishini ilmiy asosda joylashtirishda muhim bosqich bo'lib xizmat qilgan [9].

A. Veberning ishlab chiqarishni joylashtirishga oid ta'limoti keyinchalik bir qator olimlar – O. Englander, T. Palander, A. Lyosh va V. Kristaller tomonidan yanada rivojlantirildi. Xususan, V. Kristaller tomonidan ishlab chiqilgan "Markaziy joy" nazariyasida aholi manzilgohlarining joylashuvi va ularning hududiy tashkil topish tamoyillari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. A. Lyosh esa Veberning shtandort nazariyasini takomillashtirib, uni yanada kengroq iqtisodiy tushunchalar bilan boyitdi. U o'z ishlarida monopol foyda, demping, soliq tizimi, davlat chegaralari, xalqaro savdo va texnologik taraqqiyot kabi tushunchalarning korxonalarni joylashtirishga ta'sirini yoritib berdi.

Korxonalarni joylashtirish jarayonida tadbirkorlarning yuqori daromad olishga qaratilgan manfaatlari bilan davlat va jamiyatning umumiy iqtisodiy rivojlanish manfaatlari o'rtasida qarama-qarshiliklar yuzaga keladi. Shu sababli muvozanatli va strategik yondashuv zarur. Ushbu ta'limotlar bozor sharoitida samarali ishlab chiqarish tizimlarini asoslashga xizmat qilib, yangi yo'nalish va nazariyalarni shakllantirdi. Jumladan, V. Bunge "markaziy joy" konsepsiyasi, M. Skarlet "joylashishning uch tipi", F. Perru "rivojlanish qutbi" va "markazlari" nazariyalarini ilgari surdi. Bu yondashuvlar iqtisodiy, ijtimoiy va hududiy omillarning ishlab chiqarish joylashuviga ta'sirini o'rganishda hamda hududiy rivojlanish strategiyalarini belgilashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [6].

Sanoat inqilobi davrida ishlab chiqarish kuchlarining tez rivojlanishi klassik nazariyalarga tuzatishlar kiritilishiga sabab bo'ldi. Natijada bir qator yangi yo'nalishlar shakllandi: ilmiy-tadqiqot va yuqori texnologiyali sohalarining rivojlanishi, agrobiznesning mustaqil iqtisodiy sektor sifatida shakllanishi, transport va xomashyo omillarining ahamiyatining kamayishi, texnopark va ilmiy markazlarning roli ortishi, malakali ishchi kuchiga talabning kuchayishi hamda ijtimoiy va ekologik omillarning ahamiyat kasb etishi.

Shunday qilib, zamonaviy sanoat joylashuvi klassik yondashuvlardan farqli o'laroq kompleks, fan-texnika taraqqiyoti va inson kapitaliga asoslangan bo'ldi. Bu jarayonda yangi nazariyalar shakllandi: D.J. Gelbreytning "industrial jamiyat" konsepsiyasi va U. Izardning "joylashtirishning bozor nazariyasi". Xususan, U. Izard joylashtirish masalalarini iqtisodiy nuqtayi nazar bilan birga boshqaruv, resurslarni samarali taqsimlash va hududiy rejalashtirish bilan uyg'un holda ko'rib chiqishni taklif etib, zamonaviy sanoat siyosatini shakllantirishga muhim hissa qo'shdi [6].

So'nggi 200 yil davomida jahon iqtisodiyoti sanoat inqilobidan boshlab siklik rivojlanish bosqichlarini bosib o'tdi. Bu jarayonda sanoat tarmog'i hududiy o'sishda hal qiluvchi rol o'ynab, bir qator nazariyalar shakllandi.

J. Fridman "mintaqa yadrosi" nazariyasida markaz va periferiya o'rtasidagi iqtisodiy bog'liqlikni tushuntirdi. F. Perru "o'sish nuqtalari" nazariyasida iqtisodiy faollik yadro tarmoqlar atrofida jamlanishini ko'rsatdi. M. Porter mintaqaviy strategiya va raqobat ustunliklari orqali klasterlar shakllantirish zarurligini asoslab berdi. N. Kolosovskiy iqtisodiy rayonlashtirishni, Y. Shumpeter esa innovatsiya va tadbirkorlikni rivojlanish omili sifatida ko'rsatdi.

Shuningdek, V. Launxard ishlab chiqarishni eng qulay hududlarda joylashtirish g'oyasini, M. Enrayt hududiy klaster konsepsiyasini, A. Marshall esa "industrial rayonlar" modelini ishlab chiqdi.

Ushbu nazariyalar sanoat joylashuvi va mintaqaviy rivojlanish masalalarini ilmiy asoslab, zamonaviy iqtisodiy rejalashtirish siyosatini shakllantirishda muhim manba bo'ldi.

O'zbekistonda mintaqaviy sanoat ishlab chiqarishi, xususan yengil sanoat taraqqiyoti, hududiy tashkil etilishi va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlashda klaster yondashuvi masalalari ko'plab olimlar tadqiqotlarida o'rganilgan.

B. Ruzmetov sanoat infratuzilmasi va hududiy tafovutlarni, Q. Abirqulov iqtisodiy rayonlashtirish va hududiy samaradorlikni, A. Soliev yengil sanoatning holati va rivojlantirish yo'nalishlarini tahlil qilgan. M. Abdusalyamov klaster tizimining iqtisodiy samaradorligini, A. Sadiqov ishlab chiqarish majmualarini, A. Vaxabov, A. Yusupov va A. Qayumov sanoat siyosati va investitsion muhitni o'rgangan [5]. Shuningdek, F. Egamberdiev, B. Zaxidov, Q. Umarqulov va Z. Hakimov sanoat klasterlari va innovatsion rivojlanish masalalarini tadqiq etishgan.

A. Ortiqov sanoat salohiyatini oshirish yo'llarini, M. Narziqulov esa tarkibiy o'zgarishlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurligini asoslab bergan. G. Zaxidov paxta sanoatida klaster yondashuvining ahamiyatini ko'rsatib, eksport salohiyatini oshirishni taklif qilgan, Z. Hakimov esa yengil sanoat klasterlarini hududiy sharoitlarga mos holda rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan.

Umuman, iqtisodchi olimlar tadqiqotlari O'zbekistonda sanoatni modernizatsiya qilish, hududiy tafovutlarni kamaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda.

O'zbekiston sanoati mustaqillikdan buyon bosqichma-bosqich rivojlanib, 1991–1997-yillar boshlang'ich davr, 1997–2002-yillar ikkinchi, 2002–2010-yillar uchinchi, 2010–2016-yillar to'rtinchi va 2017-yildan hozirgi kungacha beshinchi bosqich sifatida ajratiladi [4].

Yengil sanoat rivojlanishi besh bosqichda kechdi. Birinchi bosqichda iste'mol tovarlari ishlab chiqaruvchi korxonalar tashkil etilib, ko'proq qo'l mehnatiga tayanildi va arzon ishchi kuchiga ega hududlarga joylashtirildi. Ikkinchi bosqich respublika iqtisodiyotining barqarorlashuvi bilan tavsiflanadi. Uchinchi bosqichda sanoatni keng rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylanib, hukumat dasturlari asosida yuzlab kichik korxonalar tashkil qilindi. 2008-yilda Navoiyda erkin iqtisodiy zona tashkil etilishi kichik biznes va yengil sanoat rivojiga kuchli turtki berdi. To'rtinchi bosqichda tayyor mahsulot ishlab chiqarish kengaydi, sanoat tarmoqlari hamkorligi, texnoparklar va kichik sanoat zonalari faoliyati jadallashdi. Beshinchi bosqichda esa sanoat rivoji "Harakatlar strategiyasi" asosida takomillashib, industrial ishlab chiqarishning yangi bosqichga ko'tarilishi, bandlikni oshirish va xususiy sektor ulushini kengaytirish ustuvor vazifaga aylandi [2].

Jahon tajribasidan ko'rinib turibdiki, ishlab chiqarishni tezkor o'zgarishlar orqali rivojlantirish qiyin. Shu sababli, O'zbekistonda intensiv rivojlanishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada mintaqaning ichki imkoniyatlari va mavjud resurslaridan samarali foydalanish ijobiy natijalar bermoqda. Mintaqaviy iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri – sanoatga innovatsion texnologiyalarni jalb etishdir. So'nggi bosqichlarda murakkabroq sanoat tarmoqlari rivojlantirilmoqda. Bugungi kunda mamlakat iqtisodiyoti aynan innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash asosida rivojlanmoqda. Sanoat tarmoqlari o'rtasidagi integratsiyani ta'minlash esa bozor iqtisodiyoti talablariga to'liq mos keladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda band aholining 8,9 foizi sanoat, 29,1 foizi esa qishloq xo'jaligida mehnat qilmoqda. 2010–2020-yillar davomida qishloq xo'jaligida bandlar ulushi ortib borgan bo'lsa, sanoatdagi bandlar ulushi kamaygan. Jumladan, 2010-yilda qishloq xo'jaligida bandlar 26,9 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2020-yilda bu ko'rsatkich 29,1 foizga yetdi. Aksincha, sanoat sohasida 2010-yilda 14,2 foiz bo'lgan bandlik darajasi 2020-yilda 8,9 foizga tushib ketgan, ya'ni 5,3 foizga qisqargan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, dastlabki davrlarda aholining katta qismi qishloq xo'jaligida band bo'lgan va sanoatdagi ulush ancha past bo'lgan. Bu esa sanoatni yanada rivojlantirish zaruriyatini belgilab berdi. Shu nuqtayi nazardan, mehnat resurslarini ko'p talab qiladigan yengil sanoat korxonalarini qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash zanjiri bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Shunday ekan, kelgusida bandlikni oshirish uchun mehnat talabchan yengil sanoat korxonalarini tashkil etish asosiy masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Biroq, sanoat rivojlanishi hududlar kesimida teng bo'lmayapti. Xususan, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Jizzax, Namangan, Sirdaryo va Surxondaryo viloyatlarida aholi jon boshiga sanoat ulushi bo'yicha sezilarli o'sish kuzatilmayapti (1-jadval).

1-jadval. Respublika iqtisodiyoti asosiy ko'rsatkichlarining aholi jon boshiga taqsimoti (Respublika = 1,00) [3].

№	hududlar	2010			2015			2020.		
		Sanoat	QX	YAHM	Sanoat	QX	YAHM	Sanoat	QX	YAHM
1	Qoraqalpog'iston Respublikasi	0,23	0,48	0,49	0,41	0,49	0,44	0,51	0,47	0,56
2	Andijon	1,66	1,35	0,97	1,09	1,18	0,70	1,15	0,84	0,60
3	Buxoro	0,67	1,34	0,98	0,93	1,58	0,98	0,92	1,24	0,79
4	Jizzax	0,19	0,75	0,39	0,35	1,22	0,54	0,40	1,09	0,81
5	Qashqadaryo	1,85	1,20	1,20	0,92	0,87	0,79	0,43	0,73	0,59
6	Navoiy	1,96	0,64	0,95	3,25	1,69	1,80	1,61	0,62	0,99
7	Namangan	0,27	0,97	0,60	0,35	0,90	0,49	0,39	0,60	0,40
8	Samarqand	0,55	1,88	1,02	0,57	1,05	0,58	0,47	0,81	0,51
9	Sirdaryo	0,32	0,51	0,31	1,14	1,56	0,72	0,41	1,00	0,66
10	Surxondaryo	0,25	1,14	1,60	0,25	1,14	0,50	0,48	1,06	0,65
11	Toshkent	2,40	1,64	1,73	1,67	1,45	1,12	2,19	0,83	1,22
12	Farg'ona	1,46	1,16	1,30	0,65	0,76	0,58	0,57	0,54	0,76
13	Xorazm	0,21	0,93	0,51	0,46	1,07	0,60	0,55	0,86	0,64
14	Toshkent sh.	1,87	-	1,99	2,58	-	2,04	2,49	-	1,98

Respublika iqtisodiyotining yetakchi ko'rsatkichlari asosan Toshkent shahri, Toshkent viloyati va Navoiy viloyatlarida yuqori darajada kuzatiladi. Biroq mintaqada barcha sanoat tarmoqlarini bir xil darajada rivojlantirish qiyin jarayon hisoblanadi. Chunki ayrim mamlakatlarda fan sig'imli sohalar samarali bo'lsa, boshqalarida mehnat yoki xomashyo sig'imli tarmoqlar yetakchilik qiladi. Shu jihatdan yengil sanoat o'zining ko'lamdorligi bilan ajralib turib, paxta va ipak tolalarini qayta ishlashdan tortib, poyabzal ishlab chiqarishgacha bo'lgan keng yo'nalishlarni o'z ichiga qamrab oladi.

Tarixiy manbalarda qayd etilishicha, IX–X asrlarda Xiva va Shoshda ip, mato hamda gilam ishlab chiqarish ancha rivojlangan. Buxoro esa shoyi mahsulotlari bilan dunyoga tanilgan. Buyuk Ipak yo'li orqali O'zbekistondan Yevropa, Hindiston va Sharqiy Osiyo mamlakatlariga mato, jun, ipak, charm va kiyim-kechak mahsulotlari eksport qilingan. XIX asrning ikkinchi yarmiga kelib esa, ayniqsa ip-gazlama sanoati yurtimizda jadal rivoj topdi.

Hozirgi kunda yengil sanoat iqtisodiyotning muhim yo'nalishi sifatida:

- umumiy sanoat ishlab chiqarishining 20 foizdan ortig'ini ta'minlaydi;
- band aholining uchdan ikki qismini ish bilan ta'minlaydi;
- eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

To'qimachilik sanoati tarkibida paxta, jun, kanop va boshqa xom ashyolar chuqur qayta ishlanib, turli gazlamalar ishlab chiqariladi. Bu sohaning yengil sanoatdagi ulushi eng yuqori darajada. Shuningdek, O'zbekistonning Buyuk Ipak yo'li markazida joylashganligi o'zbek hunarmandlarining ipak va shoyi mahsulotlarini butun dunyoga mashhur qilgan. Shu bilan birga, mamlakatning qulay geosiyosiy joylashuvi iqtisodiy hamkorlik imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

Tikuvchilik sanoati yengil sanoatning yana bir yetakchi bo'g'ini bo'lib, uning umumiy hajmidan 20 foizga yaqinini tashkil etadi. Bu tarmoqning samarali faoliyati asosan to'qimachilik sanoatining rivojlanishiga bog'liqdir. Hududlarda tikuvchilik korxonalarini joylashtirishda esa quyidagi omillar muhim hisoblanadi:

- xomashyo, yoqilg'i va mehnat resurslari yetarli bo'lgan joylarda ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish;
- korxonalarni iste'molchi hududlarga yaqinlashtirish;
- iqtisodiy rayonlarda madaniy va xo'jalik rivojlanishi muvozanatini ta'minlash;
- mavjud mehnat zaxiralaridan oqilona foydalanish.

Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan tarkibiy o'zgarishlar natijasida yengil sanoatning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy hayotidagi o'rni yanada ortdi. Bugungi kunda sanoatda band aholining uchdan bir qismi aynan shu sohada ishlaydi. Respublikada ishlab chiqarilayotgan sanoat mahsulotlarining 24 foizi yengil sanoat hissasiga to'g'ri keladi. To'qimachilik mahsulotlarining 75 foizi esa zamonaviy uskunalar bilan jihozlangan qo'shma va xorijiy korxonalar tomonidan ishlab chiqarilmoqda.

Hozirgi statistik ko'rsatkichlarga ko'ra, yengil sanoatning mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 2,7 foizni, sanoat mahsulotlari hajmida 26,2 foizni, nooziq-ovqat iste'mol tovarlari ishlab chiqarishda esa 44 foizdan ortig'ini tashkil etadi [3].

Mamlakatda to'qimachilikni chuqur qayta ishlash imkoniyatiga ega tarmoq shakllanib, uni rivojlantirish bo'yicha maxsus farmon ham qabul qilindi. Unda:

- ishlab chiqarish hajmi va sifatini oshirish,
- boshqaruv tizimini takomillashtirish,
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng tatbiq etish,
- klaster modelidan samarali foydalanish,
- dizaynerlik va innovatsion ishlanmalarni keng joriy etish,
- kadrlar tayyorlash va malaka oshirish tizimini takomillashtirish kabi chora-tadbirlar belgilangan.

Hududlar rivojida muvozanatni ta'minlash, iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish va aholini barqaror band qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Har bir viloyat va tuman o'zining ixtisoslashuvi bilan ajralib turadi, shuning uchun sanoatni hududiy imkoniyatlarga mos holda rivojlantirish muhim ahamiyatga ega [2].

Bugungi kunda to'qimachilik sanoati respublika umumiy sanoat ishlab chiqarish hajmining 15,9 foizini tashkil etmoqda. Aholi sonining ortishi va xarid qobiliyatining o'sishi esa yengil sanoatning barqaror rivojlanishini taqozo etmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekistonda yengil sanoatning mintaqaviy xususiyatlari mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, bu tarmoq nafaqat aholini asosiy iste'mol tovarlari bilan ta'minlaydi, balki eksport salohiyatini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy resurslarni qayta ishlash va hududiy iqtisodiy integratsiyani kuchaytirishda ham asosiy drayver vazifasini bajaradi.

Mamlakatning turli hududlari iqtisodiy, demografik va resurs salohiyati jihatidan farq qiladi. Shu sababli, yengil sanoat korxonalarini joylashtirishda ilmiy-nazariy yondashuvlar va amaliy tajribalarni uyg'unlashtirish

muhim ahamiyatga ega. A. Veberning “shtandort” nazariyasi, V. Kristallerning “markaziy joy” konsepsiyasi va M. Porterning “klaster va raqobat afzalliklari” nazariyalari shu yo‘nalishda nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ulardan samarali foydalanish orqali transport xarajatlarini kamaytirish, ishchi kuchidan to‘g‘ri foydalanish va hududiy infratuzilmani optimal rivojlantirish mumkin.

Hududiy tafovutlarni bartaraf etish va iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish mamlakatning barqaror taraqqiyotiga xizmat qiladi. Shu maqsadda, ayrim viloyatlarda sanoat infratuzilmasini yangilash, kichik sanoat zonalarini tashkil etish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va xorijiy investisiyalarni jalb qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa sanoatning barcha hududlarda mutanosib rivojlanishini ta‘minlaydi.

O‘zbekistonda yengil sanoatni rivojlantirishda quyidagi yo‘nalishlarga alohida e‘tibor qaratish zarur: korxonalarni ilmiy asosda joylashtirish va hududiy salohiyatdan to‘liq foydalanish; klaster tizimini rivojlantirish va ishlab chiqarish zanjirini uyg‘unlashtirish; innovatsiya va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish; mahalliy xomashyo va resurslardan oqilona foydalanish; hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish.

Aynan shu omillar asosida yurtimizda yengil sanoatning barqaror va muvozanatli rivojlanishi ta‘minlanadi, mamlakatning eksport salohiyati oshadi va aholining turmush darajasi yanada yuksaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Ngai E. T., Peng S., Alexander P., Moon K. L. Decision support and intelligent systems in the textile and apparel supply chain: An academic review of research articles // Expert Systems with Applications. — 2023. — Vol. 41, Iss. 1. — P. 81–91.
2. 2017-2021 yillarda o‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Xalq bilan muloqat va inson manfaatlarini yili”da amalga oshirishga oid davlat Dasturini o‘rganish bo‘yicha ilmiy-uslubiy risola.-TDIU.-T.: “Ma’naviyat”
3. O‘zbekiston Milliy axborot agentligi rasmiy sayti ma’lumotlari. <http://uza.uz/oz/business/> engil-sanoat-yuksalmo-da.
4. Turobjonov S. O‘zbekiston Respublikasi sanoati: qisqacha tarixi, rivojlanish istiqbollari. vuammolari-T.: Fan va texnologiya, 2017.-460 b.
5. Zaxidov G. O‘zbekiston yengil sanoatida ishlab chiqarishni klaster usulida tashkil etish va boshqarish samaradorligi: Iqt.f.bo‘yicha falsafa doktori (PhD) disser.-T.2020.
6. Салиев А., Янчук С. Размещение производительных сил и поляризованное развитие экономики Республики Узбекистан.-Т.: Университет, 2005.-173 с.
7. Поляка Г. Региональная экономика.-М.:Юнити-Дана, 2023.-464 с.
8. Ильина Т.С. Методы исследования региональных социально-экономических систем. Экономика Вестник Чувашского университета. 2022. № 4. -366 с.
9. Batirova N. Innovatsion iqtisodiyot shakllanishi sharoitida mintqa sanoati rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlari. I.f.b.f.d.(PhD) ilm.daraj. olish. uchun. yozilg. diss. 2021 y.
10. O Fayziyev, D Aminboyeva. Qishloq xo‘jaligida bioresurslar asosida mahsulot yetishtirishning iqtisodiy ahamiyati. Eurasian journal of Law, Finance and Applied Sciences (May 2023). – Tashkent, 2023. – Volume 3. – Issue 5. – P. 164-167 (UIF = 8.3. SJIF = 5.961) (ISSN 2181-2853)
11. Fayziev , O. ., Abdug‘anieva , S. ., & Yo‘ldoshboev , A. . (2022). Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini yuritishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va xususiyatlari. Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук, 2(6), 79–81. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/EJLFAS/article/view/2387>
12. O.R.Fayziyev, A.H.Yo‘ldoshboev. Ishlab chiqarish xarajatlarning boshqaruv hisobini tashkil etishning asosiy tamoyillari. O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 20.06.2022 й., 9-сон. Б. 308-311

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
